

Zehra DOĞAN¹

**EKONOMİK BÜYÜME SÜREÇLERİNİN ANALİZİNDE YENİ
AÇILIMLAR VE BÜYÜMENİN YERSEL DİNAMİKLERİ**

Özet

Ülkelerin temel hedefi gelecek nesilleri en az bugünkü nesillerin refah düzeyinde ve hatta daha yüksek refah düzeyinde yaşatacak büyüme oranlarını yakalamak ve sürdürmektir. Büyümenin altın kuralı olarak ifade ettiğimiz bu cümle birçok politika uygulamasını ve reformu gerektiren bölümlere ayrılır. Bu anlamda büyüme kendiliğinden gerçekleşmeyen, bir proje ve tasarım sonucu ortaya çıkan süreçtir. Bu çalışmada büyümenin tarihsel kökenleri incelendikten sonra, büyüme teorilerine bakılacaktır. Ardından ekonomik büyüme süreçlerinin analizinde yeni açılımlar ile evrimci büyüme kuramlarının temel argümanları açıklanacaktır.

Bu çalışmanın amacı, büyüme kuramları ile ilgili olarak tarihsel süreçte nasıl bir yol izlendiği, yeni anlayışta ise algılayış biçimi olarak nelerin değiştiğini ve bu değişimin temel ilkelerini açıklamaktır. Çalışma yol gösterici olmak ve büyüme gibi önemli bir konuda neler yapılabileceğini, değişen dünya ve koşullara göre büyüme modellerinde nelerin dahil edilebileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda iktisat düşünce dünyasına çok önemli katkı yapmış büyüme modelleri açıklanacak, büyümenin artık bütüncül, ülke çapında değil daha yersel ve biricik mekânlar bazında ele alınması gerekliliği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda ekonomide evrimcilik, değişim, mekân kavramlarına değinilecektir. Bu kavramlar doğrultusunda yeni büyüme modeli ya da modellerinin neyi içermesi gerektiği konusuna dikkat çekilecektir. Sonuç olarak, büyüme modelinin tüm ülkeler için genel geçer bir şekilde modellenemeyeceği, hatta ülke içerisinde bile tek bir büyüme modelinin sorunları çözemeyeceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyüme, Büyüme modelleri, Rekabet, Evrimci Ekonomik Büyüme, Mekân,

¹ Öğr. Gör, Ardahan Üniversitesi, İİBF, zehradogan@ardahan.edu.tr

NEW INITIATIVES AT THE ANALYSIS OF ECONOMICAL GROWTH PROCESSES AND TOPOGRAPHIC DYNAMICS OF GROWTH

Abstract

The primary objective of the countries is to preserve and catch the rates of improvement that will maintain level of welfare to next generations that is at least or more than the maintained to today's generation. This statement that we express as the golden rule of improvement is divided into parts that need many politic applications and reforms. In this sense, improvement is a process that not occurs spontaneously but occurs as a result of project and design. In this study, improvement theories will be considered after historical roots of improvement are analyzed. than, new expansions at the analyzing of economic improvement processes and basic arguments of evolutionist improvement hypothesis.

The purpose of this study, is to explain how growth theory regarding the historical process followed a path that, as a new understanding of the perception of what's changed and the basic principles of this change. The study aims to guide the growth and what can be done in a matter as important as the changing world and according to the conditions in the growth model to show what can be included. For this purpose, will be focused on growth models, no holistic growth across the country, but more on the basis of terrestrial and unique venues need to be addressed. This will be addressed in the context of evolutionism in the economy, change to the concept of space. These concepts will be pointed in the direction of the new growth model or models should include. As a result, the growth model for the entire country can not be modeled in a manner generally accepted, even within the country will be discussed even a single growth model can not solve problems

KeyWords: Growth, Growthmodels, Competition, Evolutionary Economic Growth, Space.

1.Büyümenin Tarihsel Kökenleri

İktisat biliminin sistematik ve teorik başlangıcını Adam Smith'in Ulusların Zenginliği eseri olarak ifade edersek, bu eserde büyüme sürecinin analizine bakarak başlamanız daha anlamlı hale gelir.

Smith'in iktisadi büyüme olarak algıladığı unsurlar politik kaynaklıdır. Temel kaygısı hangi toplumsal ve ekonomik güçlerin insan refahına en fazla katkı sağlayıcı olduğunu araştırmak, bu temelde insan mutluluğunu en çok artıracak politikaları önermektir. Ekonomik refah yıllık emek ürününe ve onu tüketenlerin sayısına bağlıdır(Hunt,2009:90).

Herhangi bir anda bir ülkedeki üretim artışı, yani büyüme iş bölümü dolayısıyla ortaya çıkar. Smith'in büyüme modeli iş bölümü üzerine inşa edilmiştir. Emeğin üretkenliğini(Y/L) artıran iş bölümü sürecidir. İş bölümü arttıkça işçi başına üretim artar. Bunu ünlü toplu iğne üretimi örneğinde görüyoruz: Tek bir kişi, yapılması için on aşaması olan bir iğneden günde sadece on tane yapabilmektedir. Fakat her aşamayı yalnızca bir kişi yapsa yani on kişi çalıştırıldığında bir günde üretilen iğne sayısı 4800'e çıkıyor; ama her biri her aşamayı yapsaydı sadece 100 iğne üretilirdi. Bu demek oluyor ki, iş bölümü iğne üretimini 48 kat arttırmıştır.

Ayrıca işçinin belli bir aşamada uzmanlaşması o teknolojiyi kullanmanın yeni yolları bulunarak arttırılabilir, bu da daha hızlı üretime sebep olur(Smith, 2009:56).

Smith işbölümünün gelişme düzeyi ile ülkelerin gelişme düzeyi arasındaki ilişkiyi vurgular. Toplumun ilkel olduğu bir durumda, bir kişinin, işi olan şey geliştirilmiş bir toplumda, genellikle birçok kişinin işidir olarak ifade eder. İş bölümünün emeğin verimliliğini artırmasının nedeni, işçinin uzmanlaşma yolu ile bireysel becerisinin artırılması, uzmanlaşmadan dolayı malın üretiminde emek zaman tasarrufu sağlanması ve son olarak da iş bölümünün uzmanlaşma yolu ile yeni teknolojik gelişmeye(alet, araç-gereç tasarımı) sağlamasıdır. İş bölümü daha çok sanayide ortaya çıkar tarım kesiminde ise buna oranla sınırlıdır.

Toplumsal düzeyde üretimde bu şekilde bir iş bölümü sağlandığında ve bu iş bölümünü harekete geçirecek yani üretimin mübadelesinin sağlanacağı geniş ölçekli bir piyasa bulunduğu işte ülkenin gerçek zenginlik ve refahı artar. Çünkü iş bölümü yolu ile örgütlenmiş üretim birimleri daha verimli şekilde çalışarak üretimi artırır, geniş pazarlar bu üretimin satışını sağlar ve girişimci için sermaye birikimi başlamış olur. Sermaye birikimi hem toplam hâsılanın artmasına hem teknolojik ilerlemeye hem de ücret haddinin artışına neden olur. Bu sürecin bu şekilde işlemesine yol açan temelde her bireyin kendi çıkarını gözeterek rasyonel davranması ve iş bölümüdür.

Diğer bir klasik iktisatçı olan Thomas Malthus ise, büyüme modelini nüfus ve hâsıla çıktı büyüme hızları arasındaki uyumsuzluk üzerine inşa etmiştir. Ünlü nüfus teorisinde insanın biyolojik üreme kapasitesi geometrik bir artışla(2,4,6,8...) ilerlerken hasılanın artışı aritmetik bir artışla(1,2,3,4...) ilerlemektedir. Bu nedenle zaman içerisinde kişi başına çıktı (Y/L) düşüş gösterecek ve büyüme durma noktasına gelecektir.

Diğer önemli bir klasik iktisatçı David Ricardo öncelikle mübadele değerini belirleyen faktörleri ele alarak toplam üretimin ücret, rant ve karlar arsında nasıl bölüşüleceğini araştırmıştır. Malların mübadele değerleri kıtlık miktarından ve üretmek için gerekli emek zamandan belirlenir. Sanat eserleri gibi çoğaltılamayan mallar bu eserleri elinde bulundurmak isteyenlerin geliri ile ilgilidir. Çoğaltılabilen mallar da ise, değeri belirleyen bu malı üretmek için gerekli emek-zamandır.

Ricardo'nun büyüme kuramı üç temele dayanır. Bunlar: ücretin tunç kanunu, tarımda azalan verim ve kar-rant çekişmesi. Ücretler geçimlik düzeydedir. Yani işçinin kendisini yeniden üretebileceği toplumsal açıdan addedilmiş ortak bir düzeydedir.(Bu fikir tahıl yasaları ile desteklenir. Tahıl yasaları buğdayın ithalinin serbest bırakılması ile buğday üretimin artmış olması ve işçinin en önemli besin ihtiyacı olan buğdayın fiyatının düşük olması şeklinde özetlenebilir. Çünkü bu dönemde ücretin en önemli belirleyicisi işçinin temel besin kaynağı buğdaydır. Tarımsal üretim ilk olarak en verimli toprağın üretime açılması ile başlar. Bu toprakların nüfusa yetmediği durumda artan nüfusu doyurmak için giderek daha az verimli topraklar ekime açılmaya başlanır. Üretim arttığında işçinin eline geçen ücret değişmez fakat artan karlar artan toprak rantı nedeniyle massedilir. Ve üretim artışı öyle bir noktaya gelir ki, artan üretim artışı sonucu rant karın tamamını yutar. İşte bu nokta karın sıfırlandığı ve sermaye birikiminin olmadığı durağan durum noktasıdır. Ricardo'da, Malthus'da olduğu gibi kapitalizmin geleceğine karamsar bakan bir iktisatçıdır.

Klasik iktisatçılar arasında ifade edilen Karl Marx'ın amacı ise kapitalist üretim biçimin ve bu biçime denk gelen üretim ve değişim koşullarını ele almak istemiştir. Karl Marx'da Ricardo gibi emeği değeri belirleyen faktör olarak ele almaktadır. Ancak Marx'ın ele aldığı durum terminolojik ve ideolojik farklılıklarla birlikte ücret-kar çekişmesini ele almaktadır. Ücretler geçimlik düzeydedir ve bu nedenle işçi birikim yapamaz sadece kendini yeniden üretir. Rant ise asalak bir sınıf olan soylulara aittir ve bunlar da birikim yapmazlar. Birikimi gerçekleştirecek sınıf kapitalistlerdir.

Marx üretimi $Q=C+V+S$ yani safi ürün=sabit sermaye+değişir sermaye+artık değer olarak ifade eder. İşte bu kapitalist üretim biçiminde işgücü tükettiğinden daha fazla değer yaratır. Yani işçinin kendini yeniden üretmesi için gerekli olan malların içerdiği emek miktarı, bu malları tüketen işçinin yarattığı emek miktarından daha azdır. Aradaki fark artık değerdir. Ve artık değer ücret ve rant kategorilerini içerir.

Kâr malların içerdiği emek-zaman ile işgücü değeri ile ücret arasındaki farka eşittir. Ekonomide her sektörde yaratılan kâr bu sektörde yaratılan artık değere eşit olduğundan kâr oranı $r = s/c+v$ şeklindedir. Bu formülasyonda her iki tarafı değişir sermaye bölersek kâr oranlar $r = s/k+1$ olur. k katsayısı sermayenin organik bileşimidir ve sabit sermayenin değişir sermayeye oranıdır. k katsayısı teknik bir orandır. Buna göre k oranı sabitken artık değer arttığında kâr oranları artacaktır. Ancak sermayenin organik bileşimindeki artış sömürü oranının artışından fazla ise, kâr oranları düşer. k oranının artması kapitalistler arasındaki rekabet nedeniyledir. İşte bu durum kapitalizmi çöküşe götürecek temel nedendir.

Klasik iktisadi büyüme literatürüne ek olarak farklı ve dinamik bakış açısı olan Schumpeter'i de anmamız gerekir. Schumpeter öncekilerden farklı olarak iktisadi büyümenin ve kapitalist sistemin geleceğini yenilik ve girişimci varlığına bağlar. Schumpeter'e göre yenilikler büyümenin tükenmek bilmeyen kaynağıdır. Yenilikler beş durumu kapsar:

Yeni bir mal oluşturma veya bir malın kalitesini artırma,

Yeni bir üretim metodu oluşturma,

Yeni bir pazara açılma,

Yeni bir hammadde veya yarı mamul kaynağının bulunması,

Bazı yeni organizasyonel endüstriler oluşturma.

Bu yenilikler ticari alanda uygulamayı girişimciler sayesinde bulur. Öyledir ki girişimciler sayesinde kapitalizm durağan olmayan evrimsel bir süreç içerisine girer. Yenilikler sayesinde kapitalizm sürekli hareket ve değişim halindedir. Üzerinde çok durduğu yaratıcı yıkım ise, yeniliğin etkisi ile birçok piyasanın daralmasına hatta yok olmasına neden olurken, yeni piyasaların gelişip farklı firmaları bünyesine çekmekte, bir sektör yok olurken diğeri doğmaktadır.

Schumpeter'e göre iktisadi büyümeyi belirleyen etkenler fiziksel üretim faktörlerinin miktarındaki değişimler, yenilikler ve girişimci kapitalistlerdir. İktisadi büyüme Bir girişimcinin iktisadi ve psikolojik güdülerle bir yeniliği iktisadi hayata sokmasıyla ve böylece belirli bir alanda tekel konuma gelmesiyle ve kar geliri elde etmesiyle başlar.

Bir girişimcinin bir endüstride bir yeniliği başarı ile uygulayarak kar geliri elde etmesi, bir yandan diğer girişimcilerin yeniliği taklit ederek kendisini izlemelerine, öte yandan yeniliğin diğer endüstrilerde de yeniliklerin ortaya çıkmasına yol açmasına, kısaca yeniliklerin kümelenmesine yol açar. Buna bağlı olarak ekonomideki otonom yatırım hacmi ciddi biçimde artar. Üretim faktörlerinin farklı biçimde kullanılmasını içeren bu yatırımlar, ekonominin ekonomik yapıyı değiştiren yaratıcı yıkım sürecinde büyümesine yol açar (Hagedoorn,1996: 886).

Schumpeter'in fikirleri aslında yenilik iktisadının, evrimci bakış açısının ve diğer heteredoks iktisat yazınının temel fikirleri olarak yirminci yüzyılı ve günümüzü derinden etkilemiştir. Kendi kuşağının aksine Schumpeter kapitalizmi farklı, gerçekçi bir gözle ele almıştır. Kapitalizmin içsel olarak dengesiz olduğunu onu anlatanların deyiimiyle bugünkü teknoloji düzeyimizi de buna borçlu olduğumuzu belirten iktisatçıdır. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde tekrar fikirlerini gündeme getireceğiz.

2.Keynesyen İktisadi Büyüme Ve Harrod-Domar Modeli

Keynes kısa dönemli analiz ile atıl kaynaklara sahip ekonominin serbest piyasa ekonomisinde fiyat mekanizması yolu ile kaynakların tam kullanılamayacağını ifade eder. Keynes kısa dönemli ekonominin makro dengesi ile ilgili önermelerde bulunmuş uzun dönemli büyüme gibi bir soruna yönelmemiştir. İşte bu eksiklik Harrod ve Domar'ın ayrı ayrı yaptığı fakat aynı düşünceleri savunan analizlerinde ele alınır. Bu açıdan Harrod-Domar modeli uzun dönemli makro temelli bir Keynesyen analizdir.

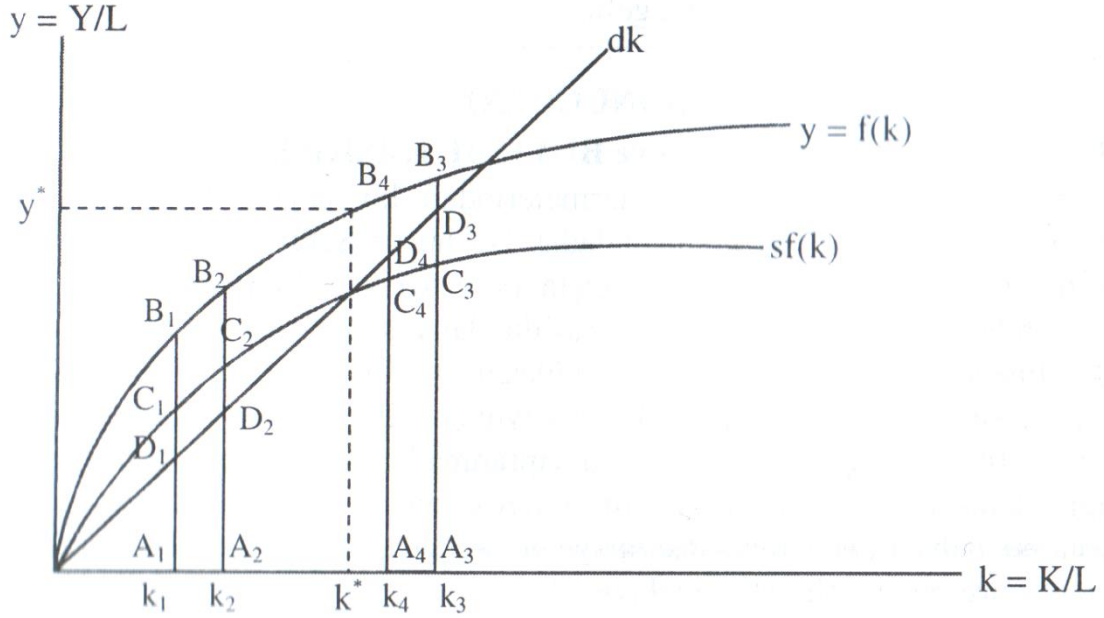
Temelde bu modelin Keynes'in kısa dönemde ifade ettiğini uzun dönemde ele almaktadır. Yatırımların artışı dual bir etki yaratacak hem kapasite artışına hem de talep etkisine neden olur. Talep etkisi ise yatırım ve tüketim harcamalarını artırıcı bir etkide bulunur. Denge büyüme oranı yatırımlardaki büyüme oranının hâsıladaki büyüme oranına eşit olması ile ortaya çıkar. Bu sorunun çözümü ise üç koşula bağlıdır.

Bunlardan ilki mal piyasasında arz ve talep dengesinin sağlanmış olmasıdır. Modele göre ekonomiler bu dengeyi sağlayacak bir büyüme oranına sahiptir. İkinci koşul yatırım ve tasarruf dengesinin sağlanmış olmasıdır. Modele göre bunu da sağlayacak yani dönem başı tasarruflarla planlanan yatırımlar dönem sonunda gerçekleştirecek bir büyüme dengesi vardır. Ancak bu koşullarda dâhi kapitalist üretim biçimi hem mal hem de işgücü piyasasında gerekli büyümeyi sağlayacak bir mekanizma gösteremez. Bu nedenle dene bıçak sırtı dendedir. Ekonomide planlanan yatırımlar gerçekleşenin üstünde ise ekonomide bir talep fazlası oluşacak ve ekonomi enflasyonist bir sürece girecektir. Tersisi durumda ise, deflasyonist bir sürece girilecektir. Harrod-Domar modeline göre, bir kez ekonomi büyüme yolundan saptıysa onu geri getirmek imkânsız hale gelir. Bu nedenle ekonomi için denge büyüme oranı mevcut olsa bile bunu sürdürme imkânı yoktur.

3.Neoklasik Büyüme Ve Solow Modeli

Neo klasik büyüme modeli ve neo klasik büyümeye bakış açısı Solow'un 1956'da yazdığı "A Contribution to the Theory of Economic Growth" isimli makalesinden şekillenmiştir. Aslında Solow'un büyüme modellemesi Harrod'un bıçak sırtı dengesine karşı kaleme alınmış (Solow,1956: 65) ve kapitalist piyasa sisteminde tek ve karalı bir dengenin varlığından söz eden bir anlayıştır. Bu anlayışın arkasında bireycilik, rasyonalite ve rekabet gibi düşünceler vardır. Solow modelinde ölçeğe göre getirilerin sabit olduğu, sermayenin marjinal verimliliğinin azaldığı, teknolojinin dışsal olarak belirlendiği, faktörler-arası ikamenin mümkün olduğu ve

bağımsız bir yatırım fonksiyonunun bulunmadığı (tasarruf-yatırım eşitliğinin sağlanması) varsayımları yer alır. Biri Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu ve diğeri sermaye birikim eşitliği olan iki fonksiyon tanımlar. Üretim fonksiyonu $Y = K^\alpha L^{1-\alpha}$ ve sermaye birikim denklemi $\dot{k} = s \cdot y - dk$ şeklindedir.

Bu denklemlerden anlaşıldığı üzere ekonomide kişi başına sermaye birikim düzeyi(k) toplam yatırımlardan ($I=sy$ olduğundan) aşınma yıpranma payı çıkarılarak bulunur. Her ekonomi kişi başına yatırımın yıpranmaya eşit olduğu bir düzeye ulaşır ki bu durağan durum dengesidir ve her ekonomi için böyle bir denge vardır. Ekonomi bu dengenin altında ise yatırımlar yıpranmayı aşacağından denge durumuna gelinir. Bu denge noktasının üstünde ise yıpranma artacağından denge seviyesine geri döndülür. Yani her ekonomi için bir k^* denge seviyesi vardır. Başlangıç koşulları ne olursa olsun ekonomi bu düzeye ulaşır. Bu denge tektir kararlıdır.

Tasarruflar sermaye birikimini artırır ve nüfus negatif etkide bulunur. Teknolojik gelişme ise modelde emeğin verimini artırarak sermaye birikimini artırır.(Solow,1957:316). Ancak Solow modelinde teknoloji cennetten düşen bir meyve gibi değerlendirilmiş ve dışsal olarak ekonomiyi dâhil edilmiştir.

Neoklasik büyüme modeli, sonuç itibarıyla, teknoloji düzeylerinin bütün ülkelerde tamamen aynı olduğu ve değişmediği varsayımı altında, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerin uzun dönem reel büyüme oranlarının aynı uzun dönem değerine yaklaşacağı ve bu oranın da sıfır olduğu sonucunu vermektedir. Bu hipoteze literatürde yakınsama hipotezi ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ekonomileri yakalamalarına da yakalama süreci adı verilmektedir.

Burada, farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler arasında büyüme oranlarının farklılaşmasına yol açan temel varsayımlar; ülkelerin faktör donanımlarının farklı olduğu ve sermayenin marjinal verimliliğinin azaldığı hakkındadır. Hipoteze göre, yakalama süreci, zengin ülkelerden, sermayenin getirisinin yüksek olduğu gelişmekte olan sermayesi kıt ülkelere doğru bir sermaye akışının olduğunu ima eder. Yani uluslararası faiz haddi farklılıkları, sürecin işleyişine eşlik eder ve sermaye akımını uyarır. Ancak, zamanla, uluslararası sermaye hareketleri, faiz haddi farklılıklarının ortadan kalkmasına ve sonuçta ülkelerin reel büyüme oranlarının sıfıra doğru gitmesine ve birbirlerine yakınlaşmasına yol açar(Kibritçioğlu,1998:9).

Neo klasik büyüme modeli büyümeye bakış açımızı modellemesi açısından önemli bir yere sahiptir. Ancak modelin yakınsama varsayımının gerçek hayatta ortaya çıkmamış olması (birbirini yakalayan ya da yakınsayan ülke sayısı yok denecek kadar azdır.) hatta sermayenin sadece zengin ülkeler arasında dolaşıyor olması modele şüphe ile bakılmasına yol açmıştır. Solow modeli büyüme gibi son derece dinamik olan süreci denge analizi bakış açısıyla ele almakta ve ekonomide kararlı bir durağan durum dengesi olduğuna işaret etmektedir. Oysa büyüme olgusu birçok faktöre bağlı etkileşimli bir süreçtir.

Diğer bir sorun neo klasik modelin tam rekabetçi piyasa anlayışıdır. Ancak gerçek koşullarda piyasalarda eksik rekabet, dışsallıklar, artan getiriler söz konusudur ve bu büyüme sürecini etkilemektedir. Öte yandan diğer bir sorun teknolojik gelişmenin teoride dışsal olarak ele alınmasıdır. Teknoloji, yenilik, firmaların yaptıkları ar-ge çalışmaları büyüme sürecinin dışına itilmiştir.

Büyümenin yersel dinamikleri açısından bakıldığında ilk yer teorisyenleri firmaların kuruluş yerlerini neye göre belirlediklerini anlamaya çalışmışlardır. Mekânın ayırt edici aktivitelerinin ekonomik mekanizmaya eklenmesi düşüncesi 1900'lerin başında keşfedilmiştir(Capello,2009: 35).

Neo klasik iktisadi büyüme düşüncesinde ülkenin makro olarak büyümesi homojen şekilde bölgeler arasında gerçekleşecekti. Yani toplam ürün bölgeler arasında pay ediliyordu. Bu bakımdan bu algılayışta homojen mekân/bölge, statik ve değişmeyen mekân algısının yer aldığını söylememiz mümkündür.

Mikro ölçekte mekân her türlü ekonomik aktivitenin doğduğu ve geliştiği yer iken ilk büyüme teorisyenleri mekânın bu önemini algılayamamışlardır. İlk yerel teorisyenler firmaların neden bazı bölgelerde özellikle toplandığını araştırdılar. Bu araştırmaların sonucunda taşıma maliyetlerinin neden olduğu bir yığılmadan bahsediliyordu. Ancak buradaki mekân tanımı ve yer tanımı kendi içinde homojen ve değişmez olarak ele alınan üretim bölgelikleri gibi görülüyordu. Yani mekân ayrı bir üretim doğasına sahip ilişkileri içerisinde barındıran bir olgu olarak görülüyordu. Bunun ortaya çıkması ancak içsel büyüme teorilerinin bilgi ve onun örtük doğasını açıklamaları ile ortaya çıkacaktı.

Nitekim neo klasik coğrafya olarak tanımlayacağımız bu mekân algısı Ricardocu üstünlüklere dayalı, homojen, değişmez ve firmaya yalnız taşıma avantajı getiren bir olguydu.

4. İçsel Büyüme Teorileri

Neo klasik büyüme modelinin tek mallı, homojen, teknolojiyi içermeyen ve sermayenin azalan verimi ile ülkelerin büyüme oranlarının yakınsayacağı öngörüsü gerçekleşmemiştir. Bu konuda Solow'un makalesini kaleme aldığı 1956'dan itibaren karşı duruşlar başlamıştır. Arrow:1962, Schultz:1963, Uzawa:1965 gibi çalışmalarda büyümenin sadece sermaye birikimi

üzerine kurulu olmadığı ülkelere has bir takım içsel faktörlerin bu süreçte rol oynadığını söylemişlerdir. Bu alanda en büyük yankıyı getiren Romer'in 1986'daki "IncreasingReturnsAndLong-Run EconomicGrowth" ve Lucas'ın 1988'deki "On TheMechanics Of Economic Development" isimli makaleleri olmuştur. Lucas daha makalesine girişte şunları ifade ediyor:

Eğer biz bugünün dünyasını Solow modeli çatısı altında gelirdeki ve kişi başına sermayedeki büyüme oranıyla düşünmeye çalışsaydık bunun için yeni bir hayal dünyası yaratmak zorunda kalacaktık. Bu hayal dünyası tek mallı, faktör akışkanlığı olan bir dünya olacaktı. Solow durağan durum dengesi modeli bazı tarihsel dönemlerde (ABD'de) geçerli olmuş ve büyüme anlayışını görmemiz açısından bize bir görüntü sunmuştur. Ayrıca bu teorinin neden yararlı olmadığı konusunda iki tür açıklama var: bu düşünce uluslar arası ticaretin emek-sermayenin marjinal verimlilikleri ile ve fiyat hareketleri ile ülkeler arasında eşitliği sağlayamayacağı yönündedir. Bu problemten önce Solow modelinin dikkate almadığı büyümenin motoru olacak teknolojik değişime dikkat çekmek isterim(Lucas,1988:7-8).

Aynı bakış açısı ile başlangıç Romer'de de vardır: Çıktı başına büyüme hızının kişi başı sermaye birikiminin azalan bir fonksiyonu olduğu bekleniyor. Uzun dönemde ücretlerin ve sermaye-ücret oranlarının bu nedenle (azalan marjinal verim) ülkeler arasında yakınsayacağı bekleniyor. Sonuç olarak buna göre başlangıç koşulları ya da mevcut durumun uzun dönem çıktı ya da tüketim düzeyi üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Örneğin, bir ülkenin sermaye stokundaki bir azalma kapital mallarının fiyatlarının yükselmesine yol açarak yatırımlarda bir artışa neden olacaktır. Teknolojik gelişmenin yokluğu nedeni ile kişi başına çıktı, kişi başı sermaye büyümesi olmaksızın durağan durum dengesine yakınsayacaktır. Tüm bu varsayımlar, kişi başına düşen sermayenin azalan getirisinin olması ile ilgilidir (Romer,1986:1005).

Buradan anlayabiliriz ki içsel büyümenin en önemli iki kalemi Solow modelini tümüyle terk etmeden onu nasıl gerçekçi hayata dâhil edebiliriz düşüncesini sürdürüyor. Çünkü onların modellemelerinde Solow'un tam rekabet ve sabit getiri fikri yok ama diğer fikirleri yani rasyonallite ve bireycilik hâlâ modele hâkimdir. Bu anlamda içsel büyüme teorileri neo klasik modelin eksikliklerini gidermeyi amaçlar. Ekonomide gerçekleşen artan getiri durumlarını, aksak rekabet, tekel koşullarını ve neo klasik büyüme modelinin dikkate almadığı teknolojik gelişme ile beşeri sermaye faktörünü sisteme dâhil etmişlerdir.

Bu anlamda Romer modelinde, büyümenin motoru olarak yeni bilgi ve tasarımın ar-ge laboratuvarlarında üretilmesi gösterilmektedir. Bunu şu sözleri ile anlamak mümkün: Standart büyüme modelinin(Solow Modeli) formülasyonundayeniliksel değişiklikler kendiliğinden iken bu modelin(İçsel Büyüme Modeli) temel odak noktası bilgi üzerinedir. Fiziksel sermaye üretim süreci içinde ortaya çıkarken, yeni bilgi araştırmanın ürünüdür ki artan getirileri gösterir. Bu noktada araştırma girdileri iki katına çıktığında yeni bilgi üretiminin de iki katına çıkacağını söylemez. (bilgi sabit getiriye tâbi değildir.) Buna ek olarak bilgi yatırımı doğal bir dışsalılığı da içerir. Bir firmanın yeni bilgi yatırımı diğer firmaların üretim olanaklarını dışsal olarak pozitif şekilde etkiler çünkü bilgi mükemmel şekilde saklanamaz, patentlenemez. Birçok üretim ve tüketim malları bilgi stokunun fonksiyonudur ve girdiler artan getirileri içerir. Daha özel olarak bilgi artan marjinal getiriye sebep olur. Sermayenin azalan marjinal getirisi modelinin aksine, bilgi sınır olmaksızın büyüyecektir. Diğer girdiler sabit tutulsa bile bilgi ve yeni araştırmalar varken durağan durum kararlı dengesinde durulmayacaktır(Romer,1986:1013).

Ortaya koyduğu matematik modellemede Romer teknolojik değişimin ve bilgi biriminin olduğu bir ekonomide gerçekten ülkelerin durağan duruma uğramaksızın büyüyeceğini ifade ediyor. Bu teknolojik değişim ve yeniliğin ise doğasının sıradan kapitalist mallardan farklı olduğunu vurguluyor. Romer 1990 makalesinde teknolojik değişimin içselliği üzerine şunları ifade ediyor:

Teknolojik değişim tarafından yönlendirilen bu büyüme modelinde (içsel büyüme modeli) büyüme artışı kar maksimizasyonu amaçlayan ekonomik ajanların kasıtlı yatırım kararlarından ötürü ortaya çıkar. Teknolojinin bu ayırt edici özelliği girdi olarak ne geleneksel ne de kamu malı olmaması onun rekabete konu olmayan kısmen de dışlanabilir nitelikte olmasına bağlıdır. Rekabete konu olmayan malların konveks (dış bükey olmaması) fiyat kabul edicilik özelliğini desteklememektedir. Bunun yerine tekeli rekabeti desteklemektedir. Temel sonuçlar şunlardır; beşeri sermaye stoku büyüme oranını belirler, bu insan sermayesinin çok azı denge araştırmalarına ayrılmıştır, dünya pazarları ile yapılan entegrasyon büyüme oranlarını artıracaktır ve büyük bir nüfus büyümeyi gerçekleştirmek için yeterli değildir(Romer,1990:71).

Bu anlamda bilginin doğasını ifade ederken üç öncülden bahsediyor. Birincisi ekonomik büyümenin kalbinde yatan, hammadde ile birlikte gelişen teknolojik değişimdir. Teknolojik değişim sürekli sermaye birikimi için teşvik sağlamakla beraber saat başına düşen çıktı miktarında da bir artışa neden olur (verimlilik de sağlar)(Romer,1990:72).

İkinci öncülü, teknolojik değişimin artışı piyasa teşviklerine cevap veren insanların kasıtlı eylemleri sonucu oluşur şeklinde ifade ediyor. Bu yüzden model dışsal teknolojik gelişmeden ziyade içsel bir teknolojik gelişmeyi barındırır. Bu durum, teknolojik değişmeye katkı yapan herkesin piyasa teşviklerinden hareket aldığı demek değildir. Devlet yardımlarından yararlanan akademisyenler tamamen bu teşviklerden izole olabilirler. Buradaki öncül piyasa teşviklerinin bilginin pratiğe dökülmesinde en önemli rolü oynadığını söyler. Elektro manyetizma örneğin ilk olarak akademik alanda ortaya çıktı ama kâr elde etmek isteyen özel şirketlerin girişimleri sonucu video, kaset ve kaydedici gibi ürünlerle sonuçlandı(Romer,1990:73).

Üçüncü ve en temel öncül ise, hammaddelerle çalışanlar için bilgi doğası gereği diğer ekonomik mallardan farklıdır. Bilginin maliyeti sadece bir kez üretildiğinde ortaya çıkar daha sonra tekrar tekrar ek maliyet olmaksızın kullanılabilir. Gelişen yeni ve daha iyi bilgiler sabit bir maliyet ödemeye eşdeğerdir. Bu özellik teknolojinin belirleyici özelliği olarak ele alınır(Romer,1990:73).

Romer'in ifadelerinden çıkarttığımız sonuç ekonomik büyüme analizi yalnız sermaye birikimi yolu ile sürdürülemez. Ülkeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldıracak ülkenin güçlü büyümesini sağlayacak olan yenilik, bilgi ve teknolojik değişimdir. Bu mallar normal kapitalist mallar gibi konveks olmadığından ve tümüyle dışlanabilir olmadığından getirileri piyasalarda pozitif dışsallık olarak ortaya çıkacaktır. Bilgi birikimi, teknolojik değişim ve bunu yapmaya niyetli girişimcilerin yarattığı ar-ge sektörü ekonomik büyümenin motorudur.

Lucas ise 1988'de tıpkı Romer gibi Solow modelinin varsayımlarını eleştiriyordu. Daha makalesinin girişinde teknolojik değişimin büyümenin motoru olacağını vurguluyordu. Eğer biz bugünün dünyasını Solow modeli çatısı altında gelirdeki ve kişi başına sermayedeki büyüme oranıyla düşünmeye çalışsaydık bunun için yeni bir hayal dünyası yaratmak zorunda kalacaktık. Bu hayal dünyası tek mallı, faktör akışkanlığı olan bir dünya olacaktı. Solow Durağan durum

dengesi modeli bazı tarihsel dönemlerde (ABD’de) geçerli olmuş ve büyüme anlayışını görmemiz açısından bize bir görüntü sunmuştur. Ayrıca bu teorelin neden yararlı olmadığı konusunda iki tür açıklama var: bu düşünce uluslar arası ticaretin emek-sermayenin marjinal verimlilikleri ile ve fiyat hareketleri ile ülkeler arasında eşitliği sağlayamayacağı yönündedir. Bu problemten önce Solow modelinin dikkate almadığı büyümenin motoru olacak teknolojik değişimi dikkate almak isterim(Lucas,1988:7-8).

Bütün ekonomilerin büyümesini tek bir modelle açıklamanın mümkün olmayacağını kabul eden Lucas, dünyada gerçekleşen büyüme ve gelir farklılıklarıyla uyumlu, durgun duruma girmeyen, mekanik yapılı, genel geçer bir model kurmak istemiştir. Modelde standart neo-klasik piyasa şartlarının geçerli olduğu, parasal faktörlerin analize katılmadığı bir ekonomi dikkate alınmıştır. Bu modelde beceri emeğin verimliliğini artırmakta ve nesiller arasında birbirine intikal etmektedir.

Kapalı ekonomi halinde, zengin bir ülke ile aynı büyüme oranına sahip olsa bile yoksul bir ülkenin nispi yoksulluğu devam eder, ülkelerarası gelir ve servet dağılımı kararlılığını korur. Emek faktörü ülkelerarasında mobil değilse, sermayenin serbest dolaşımı dış ticarete yönelik güçlü bir eğilim doğurmaz. Emek faktörü mobil ise, o zaman her şey emeğin üretkenliğini artıran beşeri sermaye etkilerinin içsel olup olmadığına ve bu etkilerin bir kişiden diğerine taşarak dışsal yararlar sağlayıp sağlamadığına bağlıdır(Lucas,1988:14-15).

Lucas’ın ifadesi bir ülke fiziki sermaye birikiminin yanında beşeri sermaye birikimi de yapabiliyorsa durgun duruma girmeksizin büyümeye devam eder. Beşeri sermaye eğitim yolu ile ya da daha kalıcı olmak üzere iş başında öğrenme yolu ile gerçekleştirilir.

Görüldüğü üzere içsel büyüme teorileri Solow’un dediğinden başka şeyler söylüyorlardı. Temelde Solow’un tüm varsayımlarından kopmuş olmasalar da yeni bir akım olarak iktisadi hayata dâhil oluyorlardı. 1980 sonrasında yaşanan büyük teknolojik gelişmeler (özellikle bilgisayar endüstrisinde daha sonra tıpta, fizikte ve kimyada...) ülkelerdeki büyüme olgusunun anlayışının değişmesine yol açtı. İşte bu akımın büyüme alanındaki resmi içsel büyüme teorileri, endüstriyel organizasyon alanındaki resmi post-fordizm ve yeni ticaret teorileri şeklinde kendini göstermiştir.

Üretimin mekânsal analizine bakış açısı da yine bu yıllarda canlanmıştır. Mekânın yeniden tanımlanması, mekânsal ilişkiler ve mekânın özellikleri hakkında pek çok araştırmacı kafa yormuştur. Neo klasik coğrafya Ricardocu üstünlükleri hedef alırken, kendisini yeni olarak tanımlayan yeni ekonomik coğrafya ise rekabetçi üstünlükleri hedef almaktaydı. Yeni ekonomik coğrafyanın en tanınmış kalemleri, Krugman, FujitaNijkamp olarak sıralanıyordu.

Ekonomik coğrafya mekânda yığılma ya da yoğunlaşmanın nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışır. Birikim ya da kümelenme çeşitli kompozisyonları ile birlikte coğrafik mekân düzeyinde oluşur. Örneğin New York’u ele alalım. Bugünkü durumda herkes New York’un anakent konumunu iyi anlıyor. Ancak birçok tarihçinin açıkladığı gibi şehir şu anki konumunu 19. Yüzyılın başlarından itibaren (düzenli yapılan Atlantik geçişleri gibi) tüccarların getirdiği yeniliklerin avantajlarına borçludur. Özellikle finans ve iletişim yığılmanın avantajlarından beslenmiştir(Fujita&Krugman,2004:141).

Yeni ekonomik coğrafyanın temel amacı New York şehri gibi, ekonomilerde yığılmanın olduğu alanlarda bu yığılmanın nedenlerini açıklamak ve bunun için bir denge modeli yaratmaktır. Bunun için merkezci ve merkezkaç kuvvetlerin dinamiğinin iyi anlaşılması

gerekir. Gerçekten de bu güçler arasındaki ilişki ekonominin coğrafyasının nasıl şekillendiği ile ilgili bilgi vermektedir. Ve daha temel mikro kararlar açısından bu güçler açıklanmalıdır(Fujita&Krugman,2004:142).

Yeni ekonomik coğrafya daha çok firmaların bir mekânda, bölgede toplanması halinde nasıl avantajlar ya da dezavantajlar elde edeceklerini ve bu sürecin dinamiklerinin neler olduğunu, yeni bir firmanın bölgeye nasıl dâhil olabileceğini inceler. Kendisini tamamıyla neo klasik anlayıştan farklı tutsa da temelde makro tabanlı büyüme teorisi işleyişini mikro temelde uygulamaya çalışmıştır.

Mekânda kümelenmeye yol açacak merkezci ve merkezkaç kuvvetler vardır. Merkezci kuvvetler çekim alanı yaratırken merkezkaç kuvvetler itme etkisi gösterir.

Merkezcil kuvvetler	Merkezkaç kuvvetler
Pazar büyüklüğü etkileri	Taşınmaz faktörler
Güçlü işgücü piyasası	Arazi kiralari
Pozitif dışsal ekonomiler	Negatif dışsal ekonomiler

Kaynak: Krugman,1999:143.

Tablodaki sol sütunda yer alan merkezcil kuvvetlerin temelinde Marshallyen dışsal ekonomiler vardır. Büyük bir yerel piyasa ileri ve geri dönüşleri yaratır yani büyük piyasalara erişim ölçek ekonomileri yaratacağından geri dönüş, büyük bir pazarın maliyetleri düşürücü etkisinden dolayı da üretimi destekleyici ileri dönüş yaratır. Güçlü işgücü piyasası varlığında isefirmalar becerikli işçi, işçiler ise uygun iş imkânı yakalarlar. Ve bölgesel ekonomik faaliyetin yoğunlaşması ile bilgi yayılımı artar ve daha çok dışsal ekonomiler yaratılır(Krugman,1999:144).

İkinci sütundaki merkezkaç kuvvetler ise daha az standardize olmuştur ama yararlıdır. Arazi ve doğal kaynaklar gibi taşınmaz faktörler için hem arz hem de talep tarafından karşıt görüşler gelebilir. Çünkü bazı üretim bölgelerine işçi götürmek gerekecektir ve bazılarına ise tüketiciye yakın olmak Pazar için bir teşvik unsuru olacaktır. Üretimin coğrafik olarak yoğunlaşması araziye olan talebi artıracığından kiralari yükseltir. Bu ise daha fazla yoğunlaşma olması durumuna olan cesareti kırıci etki yapar. Böyle bir tıkanıklık durumunda yoğunlaşma ekonomisi daha az pozitif dışsal ekonomi ortaya çıkarır(Krugman,1999:144).

Görüldüğü üzere yeni ekonomik coğrafya mekânsal üretimi taşıma maliyetleri, üretimin yığılmasından ötürü ortaya çıkan firma avantajları çerçevesinde incelemişlerdir. Mekâna bakış açısı lineer bir anlayıştadır. Mekânın içsel ilişkileri ve kurumların rolüne değinilmemiştir. Bu eksikliği tamamlayacak olan ise evrimci ekonomik coğrafya olacaktır.

5. Evrimci Ekonomik Coğrafya Ve Evrimci Mekân

Değişimi ve değişimin kaynaklarını açıklamaya çalışan evrimci iktisat kuramı iktisatta giderek daha önemli bir tema haline gelmektedir(Tuncel,2008:3). Bunun altında yatan gerçek neo klasik iktisat kuramının metaforları ile gerçek dünyanın açıklanmasının zor olmasıdır. Doğrusal modele dayalı, tek ve kararlı bir dengenin varlığından ziyade evrimci bakış açısıyla ekonomik sürecin ele alınması ihtiyacı artmıştır. 1980'lerin sonunda kapitalist üretim sürecini

kararlı durum dengesine götürmeyen evrimci bir bakış açısını getiren Schumpeter'in fikirlerinden etkilenen evrimci iktisatçılar bu anlamda iktisatta önemli tanımlamalar getirmişlerdir.

Evrimci iktisat kuramı yeni kavramlarını oluştururken bunu diğer heteredoks bakış açısındaki kuramların yaptığı gibi neo klasik iktisat üzerinden ve bu teoriyle olan farklılıklarını vurgulayarak yapar. Neo klasik iktisadın birey ve firma merkezli, teknolojiyi dışsal kabul eden ve denge merkezli yaklaşımına eleştiri getiren evrimci iktisat kuramı teknolojiyi ve piyasa dışı öğeleri analiz içine almaya çalışmışlardır.

Evrimci iktisadın mekân boyutunu tanımlayan evrimci ekonomik coğrafya da evrimci iktisadın terminolojisinden etkilenerek, mekân tanımlaması yapmıştır. Neo klasik coğrafya Ricardocu üstünlükleri, yeni ekonomik coğrafya rekabetçi üstünlükleri temel alırken evrimci ekonomik coğrafya inşa edilmiş üstünlükleri temel alır.

Karmaşık sistemlerin varlığını kabul eden evrimci bakış açısı mekânı da bir organizma gibi karmaşık bir yapıda ele almaktadır. Mekân artık soyut ya da tek düze değil, homojen değil ya da insan ilişkilerinden kopuk değildir. Üretimin gerçekleştiği mekân hem klasik üretim fonksiyonlarına hem de iktisat dışı öğelere (insan ilişkileri, güven, kurumlar, iletişim ağları) sıkı sıkıya bağlıdır. Bu anlamda yeni mekân algısı evrimsel bir bakışla ele alınmaktadır. Çünkü canlılığın temelinde değişim yatmaktadır. Çünkü doğal yaşam ve insan hayatı devinimleri, karmaşayı, iniş ve çıkışları içinde barındırır. İnsan ürünü olana ve insanla olan bağı soyut modellemelerle kesilmemesi gerek iktisat da bu değişimi içinde barındırmalıdır. Bu bağlamda evrimci ekonomik coğrafya mekândaki/bölgedeki evrimsel değişimi inceler. Bölgesel dinamiklerden hareketle büyüme, teknoloji ve yenilik oluşumunu açıklar.

Değişim kapitalizmin temelidir. Ekonomik organizasyon olarak kapitalizm asla sabit durmaz. Kar ve zenginlik arama güdüsü ekonomik değişimi merkezi bir zorunluluk haline getirir. Her gün yeni firma, ürün, teknoloji, yeni işler ekonomiye eklenirken eski olanlar yok olurlar. Bu akım sürecini yaratıcı yıkım adı altında tanımlayan meşhur Joseph Schumpeter oldu. Ona göre ekonomik süreç durmaksızın eskiyi yıkıp yeniyi yaratarak devrimci bir niteliktedir. Diğer bir ifade ile ekonomi evrilir(Boschma&Martin, 2007:537).

Ekonomik evrim üç temele dayanır: dinamik bir süreçtir, geriye dönülmez(tersinmez) bir süreçtir ve kendi kendine dönüşümün nihai kaynağı olarak bir nesli kapsamalı ve yeniliği içermelidir. Ekonomiyi dinamik, tersinmez(geriye dönülmez) ve kendi kendine dönüşümlü olarak ele aldığımızda karşımıza teorik, epistemolojik(bilgi bilimsel) ve ontolojik(var oluşsal) farklılıkları olan bir tuval çıkar (Boschma&Martin, 2007:537-8).

Evrimci coğrafyanın ayırt edici özellikleri ekonomik alandaki süreci; mekândaki üretim, tüketim ve bölüşüm organizasyonları ile uzun dönemde dönüşüme uğramış şekilde ele almasıdır. İlgi alanı mekândaki adaptasyon ve yenilik süreçlerinin ekonomik güçlerden nasıl etkilendiği ve mekânsal yapı ve özelliklerin ekonomik evrimden nasıl bir geri besleme elde ettikleridir. Ekonomik bölge/mekân sadece ekonomik evrim süreci tarafından ortaya çıkarılmış bir şey değildir ama bu sürecin özelliklerini belirleyici güçtedir.

Bölgesel olarak neden bir bölgenin diğerinden daha gelişmiş olduğu açıklamaya ihtiyaç duyan ancak tek bir sözcükle açıklanamayacak kadar karmaşık bir kavramdır. Bölgesel gelişmede maliyet avantajlarından ziyade daha içsel olan örtük bilgi, ilişkiler ve kurumlar gibi maddi olmayan birtakım durumların varlığından söz etmemiz gerekir. Ayrıca bölgenin yenilik

kapasitesi, yeni firma ve girişimlere açıklık kapasitesi oldukça önemlidir. Bu bakış açısı evrimci bir bakış açısıdır.

Bilgi ölçeğe göre azalan getiri ile karakterize edilmiş bir kamu malı değildir. Aksine bilgi evrilir: kullanıldığında azalmaz ama yaparak öğrenme sürecinde birikir. Bilginin bu birikimli ve tersinmezlik (geri dönülmezlik) özelliği bireylerin becerilerinde ve firmalarda içerilmiştir: onlar zamanla farklı bilişsel kapasiteler geliştirirler. Örtük ve birikimli özelliği nedeniyle bilgi özel bir aktördür ve kopya edilmesi ya da diğer aktörler tarafından taklit edilmesi imkânsız olmasa da zordur. Bilgi aynı zamanda bölgeler arası bilgi çeşitliliğini sağlayarak mekânda birikime yol açar. Bölgeler ve ülkeler arasında bilgiyi alan ve uzun süre bunu yapmaya devam eden pek çok örnek vardır. Birçok sanayi mekânda yoğunlaşmıştır. Hollywood'da film endüstrisi, Londra'da finans endüstrisi gibidir. Ayrıca bölgeler ve ülkeler arası beşeri sermaye ve gelir farklılıklarına yol açan ar-ge yatırımlarında büyük farklılıklar vardır. Ar-ge özellikle mekânda yoğunlaşmıştır. Birçok çalışma bölgesel bilgi birikim stoku ve ekonomik performans arasında çok güçlü bir ilişkinin varlığını kanıtlamıştır (Boschma, 2009:4-5).

Bilgi firma ve bireyler düzeyinde birikme eğilimindedir. Bunun nedeni bilginin büyük coğrafik alanlarda yayılma etkisi gösterebilmesindendir. Bu anlamda üretilen bilgiden ve yetiştirilen beşeri sermayeden firma sadece kendisi yararlanmaz. Bu firmalar için dışsal artan pozitif getirirleri ifade eder. Bilgi yayılımı coğrafik olarak yakın alanlarda daha hızlı ve güçlü gerçekleşir ancak bu demek değildir ki bilginin dağılması için coğrafi yakınlık bir ön koşuldur. Boschma'nın (2007) iddia ettiği gibi coğrafik yakınlık etkileşimli öğrenme ve yenilik için ne gerekli ne de yeterli bir şarttır. Bu sadece bilişsel, sosyal ve kurumsal diğer bilgi yayılma sınırları aşıldığında olabilir. Bu durumda aktörler arasında ilişki kurmak amacıyla ve etkili bilgi transferi için yakınlığa ihtiyaç duyulur. Diğer durumlarda ise coğrafik yakınlık bir yedek oluşturabilir(Boschma,2009:6).

Görüldüğü üzere evrimci coğrafik bakış açısından makro bir büyüme algılayışından ziyade mekân temelli, mekânda örtük bilgi, beceri ve ilişki temelli bir algılayış var. Mekânda başlı başına bilgiyi oluşturmak, yenilikleri oluşturmak, ilişkileri sağlamak önemlidir ancak evrimci bakışa göre bu yeterli değildir. Çünkü birikim/kümelenme ve bölgesel gelişme kurum temellidir.

Sayırsız organizasyonlar (araştırma enstitüleri, eğitim tesisleri, finansal kuruluşlar) esasen yenilik sürecin tamamlayıcı niteliktedirler. Algılama(absorbe) kapasitesinin yanında firma yetenekli işçilere erişimi olduğunda, pazara erişimi mümkün olduğunda yenilik sürecini yaratabilir. Başka bir deyişle, firmaların bu ihtiyaçlarını giderebilecek kritik bir kütlenin varlığı gereklidir. Birçok çevre bölgede bu kritik kütle oluşturulamadığından düşük yenilik performansı gözlenir. Bu kritik kütlenin varlığının yanında bu kuruluşların bağlı olduğu bir sistem kurmak çok önemlidir. Yenilik süreci bilginin, sermayenin ve emeğin akışı amacıyla kurumların iletişimini gerektirir(Boschma, 2009:9).

Kurumlar hayati bir rol oynar. Demokrasi, girişimciliğin desteklendiği piyasalar ve yenilikler gibi temel kurumlar haricindeki kurumlar organizasyonlar arası eylemleri düzenle ve koordine eder. Bu görev resmi(yasa) ve gayri resmi(norm) kurumlar aracılığıyla yapılır. Resmi kuruma patent hakkını gayri resmiye ise kültür, güven ilişkisi gibi normları örnek verebiliriz. Ülkeler ve bölgeler de tıpkı bilgi birikimi gibi farklı kurumlar da birikir. Bu kurumların uzunca bir geçmişi vardır ve kamu politikaları ya da kurumları diğer bölgelerde kolaylıkla kopya

edilemez. Yenilik süreci gibi kurumların da sistematik bir boyutu vardır: oluşturdıkları biçim bölge özelliklidir. Sonuç olarak bölgeler farklı kurumsal yolları izlerler.

6.Sonuç

Neo klasik büyüme kuramında mekân ile ekonomi arasındaki ilişki her ne kadar ekonomi dışı bırakılmış olsa da aslında ekonomi deyince mekânsal bir ögeden söz ediyoruz. Ekonomi örgütlenmiş ekonomik sistemlerin bir bütünü olarak olayların içinde geçtiği sosyal bir olgudur. Mekân sadece piyasa arz ve talebinin gerçekleştiği yer değil, kültürel sosyal süreçleri içine alan, kurumları kapsayan bir olgudur.

Neo klasik iktisadın aksiyomları (doğruluğu önceden kabul edilmiş ispatı gerekmeyen varsayımları) bireylerin davranışları ve piyasanın işleyişi ile ilgilidir. Analiz birimi bireydir. Bu birey asosyal, toplum ilişkilerinden soyutlanmış bir bireydir. İktisat dışı olan ama bu bireyde var olan tutkular, duygular, gelenekler dışlanır. Ekonomi idealize edilmiş rekabetçi koşulların var olduğu varsayılmıştır. Üretim tekniği ve mekânın veri olduğu koşullar altında dengenin varlığı ve kararlılığı ispatlanmaya çalışılır. Neo klasik iktisadın araştırma nesnesi olan ekonomi sürtünmesizdir(smootheconomy). Anlamsız soyutlamalar ile iktisat ancak ilgilenen kişilerin algılayabildiği ezoterik bir dünyadır.

Mekânın karmaşık ve kolay kontrol edilemez özelliğinden ötürü, mekânda yer alan piyasa kusurları ve iktisat dışı öğelerden ötürü, mekânın iktisat teorisine dâhil edilmesi zaman almıştır. İşte neo klasik iktisadın bu gerçek dünya ile bağdaşmayan temelleri kaldırılarak yerine iktisadın gerçek hayatla uyumlu şekilde ele alındığı araştırma nesnesi seçilmelidir. Bu anlamda iktisat dışı öğeleri ve piyasa aksaklıklarını sisteme dâhil etmek gereklidir. Bu amaçla içsel büyüme teorileri, yeni ekonomik coğrafya atılımlarda bulunmuştur. Evrimci ekonomik coğrafya ise mekânı daha ayrıntılı incelememize olanak vermiştir.

Buna göre yeni büyüme ve kalkınma problematiği bağlam bağımlı, yol bağımlı ve evrimsel bir süreçtir. Bağlam bağımlılık bulunduğu ortam ve koşulların önemli olduğunu belirtir. Yol bağımlılık, belli bir kurumsal ortam ve sosyo-ekonomik koşullar altında toplumların belli yerlere ulaşacağını söyler.

Bu anlamda büyüme sürecinin analizi başlı başına değişime uğramakla beraber, büyümenin yersel dinamikleri inceleme nesnemiz olmuştur. Çünkü yerelde olan değişimler, bilgi üretimleri, pozitif dışsallıklar, kurumlar, kurumlar arası ilişki ağları, sinerji(görevdeşlik) yeni büyüme kavramlarımız olmuştur. Ayrıca büyümeye yönelik makro politikalarla birlikte, mikro düzeyli, bölgesel pro-aktif (seçici, özellikli) politikalar gündeme gelmiştir. Ancak bu yolla yerelden başlatılan bir büyüme yoluna girilebilecektir.

KAYNAKLAR

- BEYHAN, B. (2009) “Yeni Büyüme Kuramı’nın Politika Çıkarımları Üzerine: Yeniliğin Birikimli Özelliği” Ankara Üniversitesi SBF dergisi, 62-2, erişim: http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/62/2/Beyhan_Burak.pdf
- BOSCHMA, R & MARTİN, R. (2007) “Constructing An Evolutionary Economic Geography” Journal Of Economic Geography, 2007, 537-548 erişim: <http://joeg.oxfordjournals.org/content/early/2007/06/18/jeg.lbm021.short>.
- BOSCHMA, R. (2009) “Evolutionary Economic Geography And Its Implications For Regional Innovation Policy” Utrecht University, erişim: <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg.html>, 2009.
- CAPELLO, R. (2009) “Space, Growth And Development” Handbook Of Regional Growth And Development Theories, Edward Elgar Pub içinde R. Capello Ve P. Nijkamp (eds) 2009 erişim: <http://joeg.oxfordjournals.org/content/early/2007/06/18/jeg.lbm021.short>
- ERCAN, Y.N. (2002) “İçsel Büyüme Teorisi-Genel Bir Bakış” Planlama Dergisi, 2002, erişim: <http://iibf.erciyes.edu.tr/kutuphane/petas/petas.php?skip=0&keyword>
- FUJITA M. & KRUGMAN, P. (2004) “The New Economic Geography: Past, Present And The Future” Papers In Regional Science, vol 83, erişim <http://www.rrojasdatabank.info/newecgeo04.pdf>
- HAGEDOORN, J. (1996) “Innovation And Entrepreneurship: Schumpeter Revisited” Industrial And Corporate Change, vol.5, number 3, erişim <http://core.kmi.open.ac.uk/download/pdf/6750798.pdf>
- HUNT, E.K. (2009) “İktisadi Düşünce Tarihi” Türkçesi: Müfit Günay, Dost Kitabevi, 2.baskı, Ankara, 2009.
- KİBRİTÇİOĞLU, A. (1998) “İktisadi Büyümenin Belirleyiciler Ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 1998 cilt 53.
- KRUGMAN, P. (1999) “The Role of Geography in Development” International Regional Science Review .
- KUM, M. (2011) “İktisadın Yeni Coğrafi Açılımı: Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:30 Yıl: 2011/1, erişim http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/2011-1/Dergi/13-_235-255.pdf
- LUCAS, R. (1988) “On The Mechanics Of Economic Development” Journal Of Monetary Economies, 3-42, erişim <http://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/lucasmechanicseconomicgrowth.pdf>
- ROMER, P.M (1990) “Endogenous Technological Change” Journal Of Political Economy, vol.98 no.5, erişim <http://www.nber.org/papers/w3210>.
- ROMER, P.M. (1986) “Increasing Returns And Long-Run Economic Growth” Journal Of Political Economy, Vol.94 No.5 1002-1037, 1986.

- ROMER, P.M. (1994) “TheOrigins Of EndogenousGrowth” Journal Of PoliticalEconomicPerspectives, erişim <http://michau.nazwa.pl/aska/uploads/Studenci/romer94.pdf>
- SMİTH, A. (2009) “Milletlerin Zenginliği” Türkçesi: Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul,2009.
- SOLOW, R.M. (1956) “A ContributiontotheTheory of Economic Growth”The QuarterlyJournal of Economics, Vol. 70, No. 1. (Feb., 1956), pp. 65-94 erişim: <http://links.jstor.org/sici?sici=00335533%28195602%2970%3A1%3C65%3AAC%3E2.0.CO%3B2-M>
- SOLOW, R.M. (1957) “Technical ChangeandtheAggregateProductionFunction” TheReview of EconomicsandStatistics, Vol. 39, No. 3. (Aug., 1957), pp. 312-320.Erişim:<http://links.jstor.org/sici?sici=00346535%28195708%2939%3A3%3C312%3ATCATAP%3E2.0.CO%3B2-U>
- TUNCEL, C.O. (2004)“ Heteredoks Bir Mikro İktisat Teorisine Doğru: Evrimci İktisadın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı Ve Firmanın Doğası’ Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 19,Sayı:69,erişim:http://econpapers.repec.org/article/eydeyjrnl/v_3a19_3ay_3a2008_3ai_3a69_3ap_3a1-32.htm
- TÜSİAD, (2008) “Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar”, Yayın No: T/2008-09/471,2008, erişim: <http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/raporlar/turkiyede-bolgesel-farklar-ve-politikalar>.
- YELDAN, E. (2010) “İktisadi Büyüme Ve Bölüşüm Teorileri” Efil Yayınevi, Ankara,2010.
- YÜLEK, M.A. (1997) “İçsel Büyüme Teorileri Gelişmekte Olan Ülkeler Ve Kamu Politikaları Üzerine”, Hazine Dergisi, Sayı 6, erişim: <http://www.google.com.tr/interstitial?url=http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/hazine28.pdf>